

بررسی و تحلیل نقش نماد در زیورآلات عصر حاضر

نیر طهوری^۱، عفت محمدی^۲

۱- هیئت علمی دانشگاه هنر. نویسنده مسئول، استادیار گروه تخصصی هنر، واحد دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- دانشجوی ارشد نقاشی ایرانی

چکیده

ایران کشور ثروتمند و دارای معادن زیاد ثروت است حال اینکه در هر دران تاریخی این ثروت ایران کشوری است که دارای ذخائر عظیمی از فلزات و کانی های با ارزشی است و همین امر در در فلزکاری مورد استفاده بود از دوران قبل تا به امروز زیورات مورد توجه و نقوش زیورات برای ما حایز اهمیت بوده، می توان گفت نقش این زیورآلات برخی از نقش ها و طرح های باستانی و نقاشی های گرفته شده، این آثار هنری با ارزش در حال حاضر در موزه ها وجود دارند، نشان دهنده مهارت و سازنده آن می باشد و حتی برخی از نقوش بکار رفته در زیورآلات در مجسمه ها، سفالینه ها و نقاشی ها دیده می شود، شناخت این نمادها نشان دهنده هویت ملی، اجتماعی، سیاسی و آئین های دوره های مختلف تاریخ است، و اینکه تا چه میزان این نمادها بازنمای شده اینک چطور هر کدام از این نمادها شکل گرفتن و حامل روایت شدند و چه معانی دارند ریشه در ساختار اجتماعی و تاریخی دارد. در این پژوهش، ساختار نظری زیورآلات ایران مورد بررسی قرار گرفته است و نقش های کاربری و اساطیری که در طراحی و ساخت زیورآلات بکار رفته است نشان داده شده، تا از لایه لای این نقوش و تغییرات و نشانه های که بازخوانی شده نمادهای مطرح شده از نقطه نظر معرفت شناسی بررسی شوند. هر کدام از این نمادها بیان کننده هویت تاریخی خاصی هستند.

واژگان کلیدی: ایران باستان، زیورآلات، هنر جواهر سازی

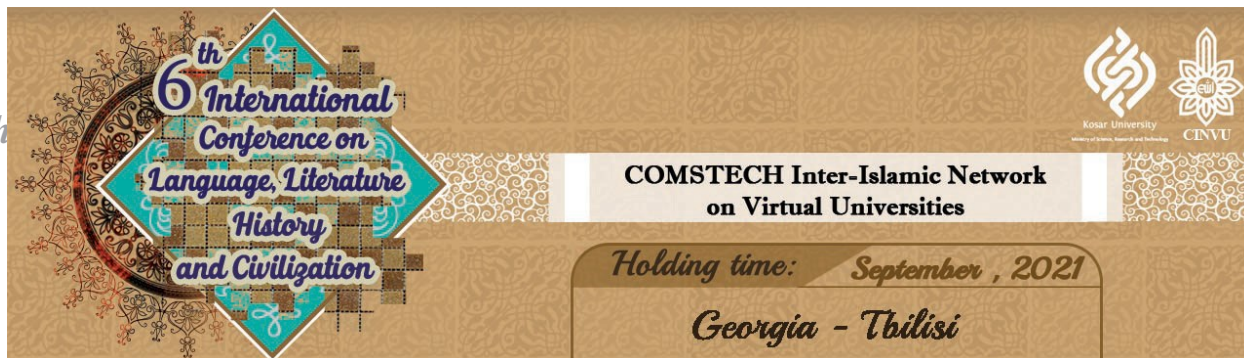
مقدمه

زندگی انسان همواره با نماد و نمادگرایی همراه بوده است. سرشت انسان ذاتا به نمادگرایی تمایل دارد و همواره به طور ناخودآگاه در پی ساختن نمادها تلاش کرده است. نمادها از هر نوع که باشند (بصری، کلامی، مکتوب) بیان کننده روایت و عقاید پیشینیان می باشد، بدین ترتیب انسان این روزگار موفق به یافتن و شناختن آنها می شود. نماد از فرهنگ و تمدن دوره ها و جوامع زندگی های گوناگون بوجود آمده اند و امروزه در طراحی و تولید زیورآلات از الگوهای قدیمی ایده گرفته اند، علاوه بر جنبه تزئینی به ویژگی های نمادین زیورآلات توجه شده و همین توجه باعث جمع آوری این پژوهش شده است، زیورآلات در دوره های مختلف مورد توجه بوده و نماد های مورد استفاده در آنها حائز اهمیت و مطالعه می باشد، این نمادها در معرفت شناسی ایرانیان و ارتباط با زندگی اجتماعی، سیاسی آنان بی تاثیر نبوده است و تا امروز نیز این تاثیر باقی مانده است. از طریق نمادهای بکار رفته در زیورآلات به هویت تاریخی و زندگی مردم قرون گذشته، جایگاه آنها و تلاش هنرشان پی می بریم. در واقع هر یک از آثار باستانی نقش کارکردی و یک سبمل تصویری برای بیان شرح حال اوضاع زمانه خود بوده اند. ضرورت این تحقیق از آن جهت است که به توانایی سازنده اثر و جنبه های کارکردی نمادها و توانایی سازنده اثر پی ببریم. زیورآلات یکی از با ارزش ترین و متنوع ترین صناعت هاست، اما پیشرفت علم و تکنولوژی باعث شد جنبه باستانی آنها کمتر و جنبه فانتری، تزئینی آن بیشتر شود. ما از طریق نمادها به شناسایی معنایی و کارکردی آنها می رسم. سوال مطرح شده در این پژوهش این است که آیا حضور نماد، نقش مایه ها و رمزگان در زیورآلات چگونه است؟ آیا نمادهای مورد استفاده در زیورآلات امروزی، ساختار هویتی از ایران باستان را دارند؟ روش تحقیق به صورت تطبیقی- تحلیلی و کتابخانه ای از طریق مشاهده داده ها می باشد، در واقع با مطالعه نمونه های جامعه آماری، تأثیرات عوامل طبیعی، فرهنگی و تاریخی در تزئینات بررسی می شود.

پیشینه پژوهش

در وجود هر فردی، چه مرد و چه زن میل به زیبایی وجود دارد و هر دو با هر وسیله ی زینتی خود را به شکلی می آریند، حتی در میان مردم باستان نیز رواج داشت و آن ها خود را با گردنبندها و دستبندها آراستند و هنگامی که جانوری را شکار می کردند، دندان ها، ناخن ها و پره های جانور را به خود می آویختند و گمان داشتند که این کار بر نیروی آن ها را زیاد می کند و آن ها را از نیروهای طبیعت و روح های شیطانی دور می دارد و همین تفکر علاوه بر نقش تزئینی آن باعث رواج و توسعه زیورآلات شد.

در حوزه طراحی زیورآلات و ارائه تاریخچه گسترده زیورآلات اقوام ایرانی و ویژگیهای آنها در قسمت های از کتاب پوپ و آکرمن (۱۳۸۷) «سیری در هنر ایران» که به بررسی نقشمایه ها در آثار پیش از اسلام ایران همراه با نمونه های تصویری پرداخته جلیل ضیاء پور (۱۳۴۸) «زیورهای زنان ایرانی از دیرباز تا کنون» در مورد ویژگی ها و خصوصیات زیورآلات تمام آثار ایران

می باشد، مهراسا غیبی (۲۰۰۶) «۳۵۰۰ هزار سال تاریخ زیورآلت اقوام ایرانی» به بررسی تحول زیورآلات ایرانی پرداخته است، جان راسل هینلز کتاب «شناخت اساطیر ایرانی» در حوزه نمادشناسی می باشد، بهمن نامور مطلق و منیژه کنگرانی (۲۰۱۱) «فرهنگ مصور نمادهای ایرانی» روایت های مرتبط با نمادهای ایرانی شرح کاملی آورده شده است، ناتاشا باقرپور کاشانی (۲۰۱۱) مقاله «کاوشهای باستان شناسی غار وشنه» تاکید بر نماد انار و نمادهای گیاهی می باشد، درزمینه زیورآلات کتاب، مقاله و پایان نامه هایی افرادی همچون نسرين کریمی (۱۳۸۲)، حمیده یعقوبی (۱۳۹۲) و مهرآسا غیبی (۱۳۹۱) میتوان اشاره کرد نکته حائز اهمیت و تأمل برانگیز در تمام این پژوهش ها این که می توان به شهرسوخته با قدمت پنج هزارساله و با تمدنی درخشان، از مراکز مهم جواهرسازی و دارای معادن بسیاری از جمله مس در دوران پیش از تاریخی و تاریخی اشاره کرد.

بررسی نقوش زیورآلات ایران باستان

در تپه سیلک نقوش ظریف و بسیار کشف شده که بیشتر جنبه تزینینی و نقش محافظ را داشتند و مظهر خدایانی یا رفع بلا بودند در این دوران علاوه بر استفاده از مس و برنز، استعمال آهن نیز رایج شد از طلا و نقره در ساخت ابزار جنگی و زینت اسب ها بهره بردند. آثار برجای مانده از تپه باستانی حسنلو از جنس طلا، نقره و مفرغ است و نقوش استفاده شده بر روی این آثار، ارتباط مردمان این دوران را با دیگر قوم ها را گواه است. «این گونه تزینات همچنین در برابر خطرات احتمالی از صاحبان خود امید می بخشیدن» (INTERTEXTUALITY. London & New York, 1993) ولی برای افراد عالی رتبه آن دوران از طلا و نقره در ساخت ابزار جنگی و زینت اسب ها استفاده می کردند. آثار برجای مانده از تپه باستانی حسنلو از جنس طلا، نقره و مفرغ است و نقوش استفاده شده بر روی این آثار، ارتباط مردمان این دوران را با دیگر قوم ها نشان می دهد و این آثار با ارزش بزرگ تر و پربهاتر از دوران گذشته خود شدند. زیورآلاتی که از مارلیک و گیلان علاوه بر فلزات، از جنس گچ، صدف، بدل چینی و عقیق به شکل اشکال هندسی با شیارهایی بر روی آن ها تهیه می شدند. مردم لرستان در مفرغ کاری یدی طولانی داشتند، فلزهای مورد استفاده در تمدن ایلام بیشتر مس و مفرغ بودند که آثار با شکوه و ظریفی برای ما به یادگار گذاشته اند که قدرت خلاقیت و اندیشه انسان باستان را به ما نمایان می سازند. «زیورآلات زیویه سر منشاء هنر هخامنشیان است و زیربنای هنرهای دوران بعدی خود محسوب می شود. در این دوران برخی از زیورآلات مثلا جنبه نظر قربانی داشتند و به شکل بز یا برگ گیاهان بر لباس متصل می شدند که این تزین لباس در دوران هخامنشی بسیار متداول می گردد» گیرشمن، (۱۳۷۱: ۱۱۴).

6th International Conference on Language, Literature, History and Civilization

COMSTECH Inter-Islamic Network on Virtual Universities

Holding time: September, 2021

Georgia - Tbilisi

تصویر (شماره ۱): نقش برجسته زن عیلامی، شوش

در این کتیبه، زنی عیلامی در حال نخ ریسی دیده می شود به صورت چهار زانو بر صندلی پارچه ای، مقابل یک میز از غذا نشسته است گویا که او از طبقه ی بالای اجتماع می باشد که در پشت سرش، خدمتکاری با لباس کوتاه مشغول باد زدن اوست، در دستان بانوی عیلامی و حتی خدمتکارش زیورآلات است که نشان می دهد و این کتیبه در موزه لوور می باشد. (عبددوست.

حسین. کاظم پور ۱۳۹۷:۹۷)

تصویر (شماره ۲): الهه های مادر سفالین، شوش

این دو الهه مادر سفالین از شوش بدست آمده، در موزه لوور نگهداری می شوند، هر دو الهه با دست سینه خود را به نشان شیر دادن و پرورش گرفته اند که با گردن بند و پیشانی بند مزین شده اند (حسین.

کاظم پور. ۱۳۹۷:۱۱۱)

تصویر (شماره ۳): الهه مادر برنزی، کرمانشاه

این الهه برنزی، دارای پوشش سری است که سه شاخ دارد شاید به علامت بزرگی الهه باشد و بر گردن وی چند ردیف گردن بند است، بر دست راست این الهه دستبند و بر پاهای او نیز خلخال وجود دارد و گوش های الهه به صورت حلقه هستند که به نظر می رسد که برای آویختن باشد این الهه برهنه می باشد، این مجسمه برنزی از پیروند حوالی کرمانشاه کشف شده است. (حسین. کاظم پور. ۱۳۹۷:۹۸)

تصویر (شماره ۴): گردن بندی از مارلیک، بدل چینی

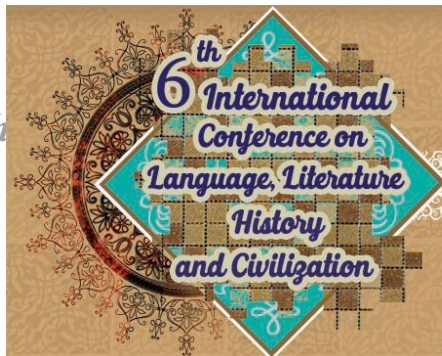
این گردن بند که از بدل چینی و به شکل اشکال هندسی است که عموماً بر روی این مهره ها لعابی می باشد در مارلیک بوده و جنبه تزئینی دارد. (احسانی. محمد تقی. ۱۳۶۸:۱۰۳)

تصویر (شماره ۵): گردن بندی از مارلیک، مطلا

این گردن از مارلیک بدست آمده از جنس طلا و آویز خوشه انارهای ریزی دارد که انار در ایران باستان نماد فراوانی و باروری است. (غیبی، مهرآسا. ۱۳۹۱:۸۵).

COMSTech Inter-Islamic Network
on Virtual Universities

Holding time: September, 2021
Georgia - Tbilisi

تصویر (شماره ۶): دستبندی نقره ای از لرستان

این دستبند نقره ای با نقش شیر در دو طرف آن، متعلق به هزاره اول پیش از میلاد می باشد نقش شیر این دستبند نماد باروری زمین است (عبد دوست، کاظم پور، ۱۳۸۷: ۹۸).

تصویر (شماره ۷): گوشواره ای طلایی از تپه حسنلو

این گوشواره طلا از گورهای تپه حسنلو بدست آمده، ترکیب چندین دایره در سایزهای متفاوت، شکل انگور را ایجاد کرده اند به نظر می رسد که توسط یک نخ یا فلز، این گوشواره را به گوش آویزان می کردند و یا به کلاه یا موی خود می دوختند. دوایر موجود در خود گوشواره نماد کمال و ابدیت می باشد و انگور نیز نماد حیات دوباره، باروری و ازدیاد نسل می باشد حضور انگور و خوشه های آن در زیورآلات را می توان به پربار بودن و قدرت الهی نسبت داد. (غیبی، مهرآسا. ۱۳۹۱: ۸۵).

تصویر (شماره ۸): دستبندی از زیویه

این دستبند از تپه می باشد که حلقه آن مانند طنابی پیچ دار است که در دو سر آن سر قوچ وجود دارد که قوچ در ایران باستان نمادی از مردانگی و نشان امپراطوری و شاخ قوچ نمادی از آفرینش، نور و جنگ می باشد.

(دادور و منصوری، ۱۳۸۵: ۹۴ و ۹۶).

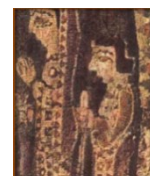
تصویر (شماره ۹): پلاکی از زیویه

این پلاک دو بخش دارد که در بخش بالا گیاهی نقش شده است که در ایران باستان گیاهان مقدس و دارای نیروی ماورایی بودند و دو شیر بال دار که هر دوی آن دارای یک سر هستند و ما بین این دو شیر گل نیلوفر است، حضور شیر بال دار در طراحی زیورآلات در دوره ی باستان در واقع بیان همان فر ایزدی است که همیشه برای پادشاهان ایرانی اهمیت داشته و نمادی از قدرت و شکوه می باشد و نمایش گل نیلوفر نماد زندگی و آفرینش است، این پلاک زیبا در موزه متروپولیتن می باشد. (عادل زاده و پاشایی فخری، ۱۳۹۳، ۱۴۳)

تصویر (شماره ۱۲): بافته ی پازیریک، دوره هخامنشی

زنانی با حلقه به دست که گرفته شده از حلقه مهر در آیین میتراپیسم ایران باستان می باشد. در آیین میتراپیسم بارزترین نشانه ی میترا که ایزد بزرگ این آیین است، حلقه مهر بوده است که در بیشتر نقش های به جا مانده از میترا، در دست کلاه تاج مانند، بر سر زنان می باشد نشان مرتبه بالای آنهاست. (پرادا، ۱۳۷۵: ۲۰۲)

Holding time: September, 2021

Georgia - Tbilisi

تصویر (شماره ۱۳): گردن بندی از هخامنشی

این گردن بند دوران هخامنشی است، نماد بز، نشان ملی ایران باستان است و سمبل فراوانی نعمت و زاینده گی است و نقش این حیوان در زیورآلات باستانی بسیار دیده شده است (ویلسون، ۱۳۶۶: ۴۵).

تصویر (شماره ۱۴): دست بندی از هخامنشی

نقش دو حیوان اساطیری بر دو سر دستبند که صورت آن عقاب به همراه شاخ است و بدن حیوانی بال دار با پنجه است، عقاب نماد اهورامزدا است (دادور و منصوری، ۱۳۸۵: ۱۱۰) و نوید سرعت و شجاعت است و بال نماد قدرت الهی است و بال های در حال پرواز نشان از آزادی و پیروزی دارند.

تصویر (شماره ۵۱): دست بندی از هخامنشی

این دست بندهای باشکوه که از جنس طلا با سنگ های قیمتی از دوران هخامنشی می باشد که با تصویر بز بال دار نقش شده اند که بز نماد زاینده گی و برکت است و بال نشان از قدرت ایزدی است (پرادا، ۱۳۷۵: ۲۴۸) که در دوران هخامنشی از این حیوان اساطیری بسیار دیده می شود.

تصویر (شماره ۱۶): شیر طلایی از هخامنشی

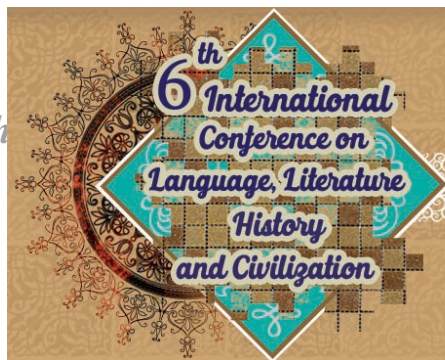
این شیر طلایی متعلق به بازوبند دوران هخامنشی است که یک جفت هستند و به صورت متقارن روبروی یکدیگر در دو انتهای بازوبند قرار دارند، نماد شیر در ایران باستان نشان از شاهنشاهی و حاکمیت می باشد. (نامور مطلق، ۱۳۹۱: ۱۴۲)

تصویر (شماره ۱۷): مجسمه پرنسس و اشفاری، اشکانی

عکس فوق، متعلق به پرنسس و اشفاری دختر سناتروک اشکانی (اشک دهم) است که در موزه بغداد نگهداری می شود، مجسمه به زیورآلات آراسته شده است، پرنسس دارای گوشواره ای با آویزهای فراوان است، دستبندی از مهره بر دستانش زینت شده است و چندین ردیف گردن بند نیز بر روی سینه اش می باشد. (نامور مطلق، ۱۳۹۱: ۱۴۹)

Holding time: September, 2021

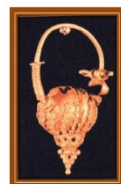
Georgia - Tbilisi

تصویر (شماره ۱۸): مجسمه اوپال، اشکانی

این مجسمه بانویی به نام اوپال از منطقه هاترا، بر سر این بانو تاج بلندی و چندین ردیف گردن بند بر روی سینه اش و دست بندی به دست دارد. (نامور مطلق، ۱۳۹۱: ۱۴۸)

تصویر (شماره ۱۹): گوشواره ای از دوران اشکانی

این گوشواره ای کروی شکل است که می تواند نماد کمال، وحدت و ابدیت باشد که بر روی آن، برجستگی هایی در امتداد خط عمود موجود است و در زیر این گوی، نیم دایره ای کاسه ای شکل با حفره هایی دایره شکل است که از آن خوشه انگور شکلی آویزان است که انگور نیز نماد زندگی می باشد. (عادل زاده و پاشایی فخری، ۱۳۹۳، ۳۶۹)

تصویر (شماره ۲۰): گوشواره ای از دوران اشکانی

این گوشواره هم حلقه های دایره ای شکل و کره ای که از آن دانه های برجسته ی گوی مانندی آویزان است که تمامی این دواپر نشان از کمال و وحدت می باشد. (گیوقصاب، عبدالناصر. ۱۳۹۲: ۵۷)

تصویر (شماره ۲۱): دست بندی از دوران اشکانی

این دستبند دوره اشکانی، از منطقه دورا اوراپوس و گیره ای مثلثی شکل (مخروط) دارد و چون رأس مثلث به سوی بالا می باشد، نمادی از آتش و جنس مذکر است (میر محمدی، ۱۳۸۰: ۱۰۲).

تصویر (شماره ۲۲): دست بندی از دوران اشکانی

این دستبند از نوارهای بهم بافته شده می باشد، که بوسیله ی شکلی نیم دایره ای باز و بسته می شود. در کل در این دستبند هم نماد دایره که اشاره به کمال و وحدت است. (غیبی، مهر آسا. ۱۳۹۱: ۸۵).

تصویر (شماره ۲۳): گردن بندی از دوران اشکانی

این گردن بند از زنجیری بافته که آویزی وسط آن می باشد، تشکیل شده است که نقش ستاره ای هشت که در ایران نماد آناهیتا است و جایگاه ویژه ای برای مردم باستان داشته است و نمادی از نور و روشنایی است. (عادل زاده و پاشایی فخری، ۱۳۹۳، ۳۷۷)

COMSTech Inter-Islamic Network
on Virtual Universities

Holding time: September, 2021
Georgia - Tbilisi

تصویر (شماره ۲۴): پلاکی از دوران اشکانی

این پلاک به شکل دوزنقه می باشد و به شش قسمت تقسیم شده است که در هر قسمت دوایری کوچک و بزرگ دیده می شود و اطراف پلاک از بیرون برجستگی هایی دایره شکل دارد و در انتهای پلاک سه حلقه موجود است و در بالای پلاک نیز حلقه ای بزرگ با برجستگی هایی موجود است. در مجموع نماد دایره در این پلاک بسیار بکار رفته است که نشانی از وحدت، کمال و ابدیت می باشد. (Bagherpour Kashani,)

(2014, 202)

تصویر (شماره ۲۵): پلاکی از دوران اشکانی

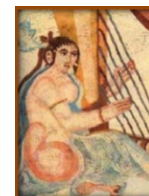
این پلاک پرنده ای می باشد که بال های خود را به طرفین گشوده است و چون بر روی حیوانی شاخدار می باشد، شاید این پرنده به علت شکاری که کرده، عقاب باشد نماد اهورامزدا است. (حسانی. محمد تقی.

(۱۰۳:۱۳۶۸)

تصویر (شماره ۲۶): زن چنگ نواز، دوران ساسانی

موزاییکی از بیشاپور که زنی بر روی آن نقاشی شده است که در حال نواختن چنگ می باشد که این نوازنده به گردن بند، بازو بند و دست بند مزین شده است. (عادل زاده و پاشایی فخری ۳۹۳: ۳۱۵)

تصویر (شماره ۲۷): رقاصه، دوران ساسانی

نقش رقاصه روی کوزه که گردن بندی بر گردن و دست بندی بر مچ رقاصه می باشد که این کوزه دز موزه ایران باستان نگهداری می شود. (گیوقصاب، عبدالناصر. ۱۳۹۲: ۸۶)

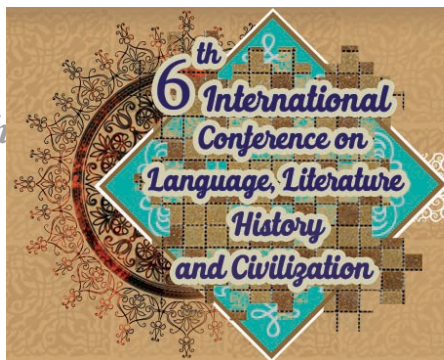

تصویر (شماره ۲۸): شاه در حال شکار ببر، دوران ساسانی

در عکس فوق نقش پادشاهی سوار بر اسب است که در حال شکار می باشد و به چندین ردیف گردن بندی که سه زیور گلابی از آن آویخته شده است، مزین شده است که این نقوش بر بشقابی نقره ای حک شده اند.

(گیوقصاب، عبدالناصر. ۱۳۹۲: ۸۹)

تصویر (شماره ۲۹): شاه در حال شکار آهو، دوران ساسانی

شاهی سوار بر اسب در حال شکار آهو می باشد که این شاه به تاج، گردن بند، گوشواره و دست بند مزین شده است، تاج این شاه به شکل هلال ماه است که کره ای داخلش می باشد. هلال ماه در ایران باستان نماد باروری و مظهر زیبایی و روشنائی است. (F. W, Lash (1996.206)

تصویر (شماره ۳۰) آویز به شکل پرنده، دوران ساسانی

این آویز که به شکل پرنده که در ابتدا سر پرنده می باشد و در انتهای این شکل، پنج زنجیر آویزان است که بر هر یک از زنجیرها، یک نیم کره ای توخالی آویخته شده است که این اثر یادآور زیورآلات زنان ترکمن ایران است. دوایر موجود در این اثر نشانی از کمال و وحدت است. (Bagherpour Kashani, (2014,)

155

زیورآلات امروزی ایران امروز

در عرصه زیورآلات امروزی، بازارهای مختلفی در شهر تهران وجود دارد که برخی از بازارها مانند بازار بزرگ تهران، تجریش و کریم خان نسبت به سایر بازارهای دیگر مخاطب دارند، بررسی بیشتر زیورآلات نشان داد که زیوا آلات ساخته شده امروزی بیشتر ماشینی و الگوهای غربی و کمتر از کار دست استفاده شده و بیشتر جنبه تزینی دارند تا جلوه نمادین، نقوش نمادینی که هنوز کاربرد دارند خورشید، ماه، فروهر و جانوران اسطوره ای و ... که از دوران باستان به یادگار مانده است و مخاطبان اصلی این نوع زیورآلات، بیشتر افرادی هستند که جنبه معنایی اثر برایشان مهم می باشد .

جالب است بدانیم نمادهای اسلامی مانند اسماء الهی، ادعیه ها، اسامی پیامبر اسلام و معصومین به وفور دیده می شود که ریشه در اعتقاد و سنت مردم دارد و ریشه در قدمت و تاریخ یک قوم دارد که دارای ارزش های والایی هستند. در واقع نماد زبان هنر است دارای اسرار ماورایی می باشد و به هنر عمق و معنا می بخشد، نقوش پر کاربرد شامل نقوش گیاهی، جانوری، انسانی و سماوی می باشند، در نهایت می توان گفت، هنرمندان امروزه نقش مهمی در شناسایی جایگاه نمادهای باستانی در زیورآلات امروزی دارند.

جدول شماره ۱: زیورآلات نمادین در شهر تهران معاصر

مفهوم	نام نقش	آثار	ردیف
نماد جاودانگی غیبی، (۱۳۹۱: ۳۵۹)	کاج زمردین		۱
مظهر بی مرگی، طول عمر، عشق، نماد طبیعی ستارگان آسمان (فریه، ۱۳۷۴: ۱۹۴)	طاووس		۲
نماینده عقل کلی، تجسمی از آتش، ابر، خورشید، صائقه (خلیلی، ۱۳۸۳: ۱۹۵)	آویز پرنده		۳
خورشید مظهر خداوند و شیر نماد قدرت و اقتدار مرصع به فیروزه، با نقش شیر و خورشید در دو طرف جقه (غیبی، ۱۳۹۱: ۳۴۵)	شیر و خورشید		۴
نماد پیوند ناگسستنی شاهان ایران با الهه ی میترا (مجموعه شخصی)	فروهر		۵
نماد نیروی متعال کیهانی، خدای بصیر (موزه مردم شناسی)	خورشید		۶
نماد تعالی، جان، روح (مجموعه شخصی)	شمسه		۷
برگ نماد باروری، رشد، تجدید (پوپ، ۱۳۸۷: ۳۱۰۳)	برگ		۸

6th International Conference on Language, Literature History and Civilization

COMSTECH Inter-Islamic Network on Virtual Universities

Holding time: September, 2021

Georgia - Tbilisi

انار نماینده‌ی برکت و باروری (فریه، ۱۳۷۴: ۱۹۴)	انار		۹
--	------	---	---

نتیجه گیری:

از جمله هنرهای تزئینی ایران باستان زیورآلات هستند که تنوع بالا و ارزش فراوانی دارند. هنرمندان ایرانی در طراحی و ساخت زیورآلات از تبحر و خلاقیت بالایی برخوردارند، آنها مهارتشان را در قالب انواع نقش های حیوانی، گیاهی، انسانی و اسطوره ای و ... به صورت تزئینی و یا نمادین نشان داده اند، همانطور که انسان گذشته برای زینت و تزئین خود از عناصری که در طبیعت بود، استفاده می کرد. ساخت زیورآلات از دوران پارینه سنگی در ایران رایج بود، اما با پیدایش فلز و به کارگیری طلا، نقره و سنگ های قیمتی، به دوران سکاها (لرستان و زیویه)، مادها و هخامنشی ها برمی گردد، کم کم این هنر با داشتن ویژگی های ایرانی خود، رنگ و بوی غربی به خود گرفت و با روی کار آمدن سلسله اشکانی و بازگشت حاکمیت به دستان ایرانیان، نقوش زیورآلات دوباره متأثر از فرهنگ ایران شد. در دوران ساسانیان طبقه ی بالای جامعه از طلا و جواهرات استفاده می کردند آثار نفیسی مردانه ای از تاج، دستبند و بازوبند متعلق به این بدست آمده که حاکی از هنر زیورآلات غنی ایران است.

بیشتر این آثار دارای نقوش نمادینی بودند که محققین می توانند با توجه به بررسی آن ها، به نوع باور و اعتقادات آن دوران شناخت پیدا کنند، که آنها بصورت تصادفی خلق نشده اند و هر یک نماد و نشانه ای هستند وقتی آنان بز را حیوان خورشید می نامیدند و یا گل نیلوفر را مظهر صلح و شادی می دانستند، به رویکرد نماد گرایانه آنها پی می بریم. یکی از نتایج مهم آن، رسیدن به نوعی خالصه گویی و بی پیرایگی است؛ زیرا ساخت نقش و نگار، به عنوان یکی از راههای ارتباط با هم نوعان خود بوده است. از طریق استفاده از خطوط و جان دادن به آنها، ارتباط خود را حتی با آیندگان برقرار ساخته اند. در پاسخ به سؤالات تحقیق میتوان گفت که بنابر گذشته تاریخی و نوع باورها و فرهنگ حاکم در این دیار، نقش و رنگ در هنرهای این سرزمین از نوع نمادپردازی و تداعی وقایع است که میتوان گفت حلقه اتصال میان جهان معقول خود آگاهی و جهان غریزه اند. هنرمندان دریافتی از طبیعت را نقش می کنند که از زاویه دید خود بدان میرسند. نقش و نگارهای عامیانه آمیخته با زندگی مردم است؛ منابع الهامبخش دیده ها و شنیده ها یا حتی آرزوهای آنان است.

مردم برای بیان نظام باورها، آیین ها و رفتارهای اجتماعی شان در بستر حیات اجتماعی خود این امکان را همچون دوره های قبل فراهم آوردند تا با استفاده از آثار مختلف هنری از جمله به کار بستن نقوش نمادین در زیورآلات اعتقادات خود را بیان کنند. در زیورآلات و مصنوعات تزئینی که برای جلوه گری ساخته شده اند، نمادهایی که حمایت نیروهای الهی و اختراعی را

می‌تبلد گنجانده شده است. این نقوش که شامل خورشید، شیر و خورشید، شمسه، پرنده، طاووس، برگ، انار و سرو می‌باشد؛ بیشتر بر روی سکه‌ها، مدال‌ها، تاج‌ها و زیورآلات این دوره دیده می‌شود. جواهرات همانند هنرهای دیگر این دوران نفوذهای مغرب زمین را جذب کردند و بیشتر قطعات طلاکاری است که، یک رویشان مینای تابناک با تصاویر زن و مرد و روی دیگرشان سنگهای قیمتی پر رنگ ترصیع یافته است. حضور نقوش نمادین بر روی زیورآلات این دوره نسبت به دوره‌های قبل به دلیل نفوذ طرح‌های اروپایی کم شده و متاسفانه روح و هویت ملی بر روی کارها کمرنگ شده است. بر این اساس یافته‌های پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

- زیورآلات ی نقوش تزئینی و نمادین جنبه زیباشناسی، ریشه آئینی دارد هستند.
- مردمان باستان گردن بندهایی از جنس استخوان و چنگال حیوانات برای جادوی شکار به خود آویزان می‌کردند
- استفاده از زیورآلات و اشیا در بین زنان و مردان متداول بود.
- بیشتر آثار در بازارهای بزرگ زیورآلات تهران غیر دست ساز هستند کمتر نقش نمادین و بیشتر جنبه تزئینی دارند.
- نقوش نمادین زیورآلات شهر تهران، برگرفته از فرهنگ و تاریخ تمدن‌های کهن ایرانی و غیر ایرانی هستند که نقوش نمادین ایرانی، انواع نمادهای گیاهی، جانوری، سماوی، اسطوره‌ای و اسلامی هستند که نقوش انار، نیلوفر، شیر، خورشید، ماه، فروهر و کتیبه‌های و اسما هستند.

فهرست منابع

- # احمد، بهرام. (۱۳۹۳ ب). تاملی بر نیایش انار، نشریه چیدمان، (۷)، ۲۶-۳۰
- # پارسانسب، محمد. (۱۳۸۸). بن مایه: تعاریف، گونه ها و کارکردها، فصلنامه تخصصی نقد، (۵)، ۷-۴۰.
- # پوپ آرتور، آکرمن، فیلیپس و شرودر، اریک. (۱۳۸۷). شاهکارهای هنری ایران. (ترجمه پرویز خانلری). تهران: علمی و فرهنگی
- # ضیاء پور، جلیل. (۱۳۴۸). زیورآلات زنان ایراناز دیر باز تا کنون. تهران: سخن
- # غیبی، مهرآسا. (۱۳۹۱). ۳۳۵۰۰ سال تاریخ زیورآلات اقوام ایرانی، تهران: هیرمند.
- # گیوقصاب، عبدالناصر. (۱۳۹۲). زیورآلات زیبایی و تمدن ایران، نشریه علمی - ترویجی جلوه هنر، (۱۴)، ۴۵-۶۴.
- # سجودی، فرزانه. (۱۳۹۳). نشانه شناسی کاربردی. چاپ سوم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- # چندلر، دانیل. (۱۳۸۷). مبانی نشانه شناسی. (ترجمه مهدی پارسا). تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر.
- # گیوقصاب، عبدالناصر. (۱۳۹۲). زیورآلات زیبایی و تمدن ایرانند، نشریه علمی - ترویجی پژوهش هنر، (۳)، ۱۷-۱۲.
- # مبینی، مهتاب و شافعی، آزاده. (۱۳۹۴). نقش گیاهان اساطیری و مقدس در هنر ساسانی (با تأکید بر نقوش برجسته، فلز کاری
- # گیرشمن. رومن. ۱۳۸۳. ایران از آغاز تا اسلام. برگردان محمد معین. تهران. معین
- # عبددوست. حسین. کاظم پور. زیبا. ۱۳۸۷. مفاهیم مرتبط با نماد شیر در هنر ایران باستان تا دوران ساسانی در مقایسه ای تطبیقی با هنر بین النهرین. فصل نامه تحلیلی پژوهشی نگره. شماره ۸ و ۹. صص ۹۷-۱۱۱
- # نامورمطلق، بهمن. (۱۳۸۴). متن های درجه دوم، خرد نامه، ضمیمه فرهنگی اندیشه، (۵۹)، ۱۰-۱۱

- # Graham, A. (1993). INTERTEXTUALITY. London & New York: Routlrdge.
- # Bausani, A. (1971). Re- Archaization in Persian art, Philadelphia, University of Penn- sylvania Press: Pennsylvania
- # F. W, Lash(1996) The Dictionary of Art : NewYork .Macmillan
- # Graham, A. (1993). INTERTEXTUALITY. London & New York: Routlrdge. • Genette, G. (1979). The achitext: an introduction. Berkeley: university of California press

پایان نامه :

- # یداللهی. سیما. ۱۳۷۶. شناخت و تحلیل مقایسه ای زیورآلات فلزی عصر آهن ایران ۵۵۰-۱۵۰۰ ق.م. پایان نامه کارشناسی ارشد. گرایش تاریخ. دانشکده ی علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس

Arch

**COMSTECH Inter-Islamic Network
on Virtual Universities**

Holding time: September , 2021

Georgia - Tbilisi

تهرانی. نیلوفر. ۱۳۸۰. بررسی و طبقه بندی مفرغ های لرستان در موزه ی ایران باستان. پایان نامه ی کارشناسی ارشد
باستان شناسی (پیش از تاریخ). دانشگاه تربیت مدرس